

Probleme und Gestalten in Hermann Brochs *Bergroman* Eine Analyse der drei Romanfassungen

Czap Ildikó

AZ ÉRTEKEZÉS CÉLKITŰZÉSE

Jelen tanulmány Hermann Broch *Bergroman* című művének vizsgálatával foglalkozik narrativikus perspektívából. Ez azt jelenti, hogy a regény három változata képezi a vizsgálat tárgyát (I. változat, 1935-1936; II. változat 1936; III. változat 1950-1951). Ezen elemzés által megpróbáltam pótolni azt az értelmezési hiányosságot, amely a Broch-szakirodalomban erről a hagyatékból kiadott műről eluralkodott, mivel a tanulmányok többsége a regénynek csak egyes aspektusaival foglalkozik. Egy apória volt mindaddig a *Bergroman* című mű alapkoncepciójának az értelmezése, amely Broch regényének összetettségét világítja meg.

ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

A módszerválasztás előterében a Broch *Bergroman* című művének értelmezéséhez a következő szövegre vonatkozó premisszákat kell figyelembe vennünk: a) A **regényprojekt fragmentáris jellegét**. A regénykorpusz egy befejezett (de nem autorizált) változathoz és két másik torzhoz áll; b) A **problémás narrativikus struktúrát és annak (az én-elbeszélő által előidézett) heterogén intencióit**.

A *Bergroman* fragmentáris jellege. A *Bergroman* tudományos vizsgálata során felmerülő központi problémák egyike a mű fragmentáris jellege. Ennek implikációi, hogy a regény változatai különböző időpontokban keletkeztek és ezek különböző koncepcióknak felelnek meg.

A *Bergroman* értelmezésének előfeltétele, hogy a regény egyes változatai fokozatosan kerülnek a vizsgálat előterébe: Két kérdéssel szembesülünk, amelyek a Broch-szakirodalomban eddig nem merültek fel: a) mi a narrativikus szerkezete a *Bergroman* első változatának; b) milyen átalakításokon ment át ez a narrativikus struktúra a többi verzióban. Az első kérdés a narrativika módszerére vonatkozik, a második a genetikai kritikára.

Az értekezés középpontjában az első változat narrativikus struktúrájának a vizsgálata áll Gérard Genette módszerét alkalmazva. A narrativikus struktúrát és annak problematikáját különösképpen figyelembe kell vennünk.

Genette elmélete egy olyan módszert kínál fel számunkra, amelynek segítségével egyrészt a regényverziók genetikai fejlődését, másrészt a stilisztikai átalakításokat vizsgálhatjuk.¹

A CSELEKMÉNY ÉS A NARRATIVIKUS STRUKTÚRA PROBLÉMÁI. A regény témájának és narrativikus szerkezetének vizsgálata nem kínál minden kérdésre megoldást. A regény témáját és narrativikus struktúráját vizsgáló eddigi tanulmányok megpróbálták a mű homogenitását megvilágítani, mint ahogyan ez Schmid-Bortenschlager, Strelka, Kahler, Schönwiese, Schmidt-Dengler² állításaiban olvasható. Ezen kísérletekkor

¹ Genette, Gérard: *Palimpseste. Die Literatur auf zweiter Stufe*. [Dt. von Wolfram Bayer und Dieter Hornig] Frankfurt am Main: Suhrkamp 1993 (=Aesthetica, Bd. 683). S. 314.

² Schmid-Bortenschlager: „Dichtung und Religion bei Hermann Broch. Das Opfer als Voraussetzung des Umschlags“. In: Arlette Camion und Jacques Lajarrige (Hrsg.):

azonban figyelmen kívül maradnak egyrészt a cselekmény egyes részei, mint például a Barbara-analepszis és Max Wetchy hosszú ideig tartó betegsége, másrészt a szöveg intencióinak és jelentéseinek heterogenitása, amelyeket a mű magába foglal. Ez a problémás narratívus szerkezet az elbeszélő szubjektivitásából ered. A problematika az ő narratívus többértelműségében rejlik.

AZ ELSŐ REGÉNYVÁLTOZAT. Az értekezés során bebizonyítottam, hogy a regény első verziója legkevesebb három elbeszélő-kompleksusból áll, amelyek a műben nem párhuzamosan jelennek meg, hanem egymásra tevődve, egymást átszöve:

- a) A elbeszélő megismerés-folyamata, mely a Barbara-epizódusban éri el csúcspontját.
- b) A Marius Ratti-komplekszus (ez Ratti Kuppron faluba való érkezésével kezdődik [BR I: 7] , Irmgard feláldozásában éri el a csúcspontját, majd Wetchynek a Ratti általi faluból való elüldözésével végződik [BR I: 395-412])
- c) Demeter-travesztia A Gisson anya ezotérikus elbeszélő komplexus (Marius Ratti Gisson anyánál tett látogatásával kezdődik [BR I: 39-46], csúcspontját illetve befejezését Gisson anya halálának jelenetében éri el [BR I: 413-436]).
- d) Az utószóban egybeolvad minhárom narratívus rész. Ennek ellenére a Gisson anya-elbeszélő vonal kerül előtérbe.

A ELBESZÉLŐ PROBLEMATIKÁJA. A falusi orvos figurája a legösszetettebb a műben. A elbeszélő instancia két funkcióját választjuk el itt egymástól: a) egyrészt közvetítő, b) másrészt a regénycselekményben jelen lévő szereplő. Közvetítő szerepének egyik következménye saját szubjektivitása. Ebből a szubjektivitásból vezethető le a narrátor problematikája. Lehetetlenség az orvos beszámolóját oly módon semlegesíteni, hogy Marius Ratti tevékenységéről és annak következményeiről egy egyértelmű ítéletet lehetne hozni. Szubjektivitásának következménye, hogy magát nem tudja elhatárolni sem a másik két főszereplőtől, sem azok cselekedeteitől.

Mennyire megbízható a *Bergroman* narrátora? Ebben az összefüggésben Mark Roche hasonlóságokat figyel meg a narrátor és a „démoni“ Marius között és megállapítja, hogy ez súlyosan kihat a narrátor megbízhatóságára illetve megbízhatatlanságára.³ Ez különös fontossággal bír a regény értelmezésére mint a „fasizmuskritika eszközére“. Ezzel kapcsolatban Sebald már kifejezésre juttatta álláspontját: Így a regény problematikája kevésbé magában a történetben rejlik, mint inkább annak közvetítésében.⁴ A regényben a fasizmus kritikája azáltal a tény által kerül a háttérbe, hogy az elbeszélő nem azért jegyzi le a faluban történeteket, hogy ezeket kritizálja. Bár

Religion(s) et littérature en Autriche au XXe siècle. Bern [u. a.]: Lang 1997. S. 37. J. Strelka: „Der Mutter gnostische Botschaft bei Hermann Broch“. In: J. P. S.: *Zwischen Wirklichkeit und Traum. Das Wesen des Österreichischen in der Literatur.* Tübingen, Basel: Francke, 1994. S. 309. E. Kahler: „Einleitung“. In: *Hermann Broch: Gedichte.* G. W. I. Zürich: Rhein-Verlag 1953. S. 36. E. Schönwiese: „Der Schriftsteller als das Gewissen seiner Zeit: Hermann Broch (1886-1951)“. In: E. Sch.: *Literatur in Wien zwischen 1930 und 1980.* Wien [u. a.]: Amalthea 1980. S. 55. W. Schmidt-Dengler: „Hermann Brochs Roman *Die Verzauberung* (1935)“. In: Lützel (Hrsg.): *Hermann Broch. Materialien.* F. a. M.: Suhrkamp 1986. S. 148.

³ Roche: „Die Rolle des Erzählers in Brochs *Verzauberung*“ In: P. M. Lützel (Hrsg.): *Brochs Verzauberung. Materialien.* F. a. M.: Suhrkamp 1983.S. 133.

⁴ Sebald: „Una montagna bruna – Zum *Bergroman* Hermann Brochs“. *Unheimliche Heimat: Essays zur österreichischen Literatur.* Salzburg: Residenz 1991. S.121.

a múltba visszatekintve ábrázolja az eseményeket, mégsem határolja el magát azoktól. Az elbeszélő előszavában válik különösképpen világossá, hogy a történések lejegyzésének pillanatában még mindig nem világos a számára az egykori események jelentése és az ő egykori magatartása.

A NARRÁTOR KÖVETKEZETLENSÉGE. Az orvos-narrátor nem akadályozza meg Irmgard feláldozását, annak ellenére, hogy eleget tud ahhoz, hogy vagy megakadályozza Irmgard meggyilkolását, vagy legalább ne vegyen rajta részt aktív módon. Mariusszal szemben nincs hatalma, és Wetchyvel és családjával szemben ambivalensek az érzései. Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a narrátorra jellemző több belső ellentmondás nem igazán teszi őt megbízhatóvá mint a fasiszta szimptomák kritikusrát, ellenzőjét.

A narratívikus perspektíva szigorú továbbvezetése olyan jelenetekhez vezet, amelyeknél az orvos jelenléte inkább zavaróan hat, mint például Gisson anya utolsó látogatása a lányánál. A elbeszélő narratívikus korlátaihoz sorolható az, hogy a szereplők belsejébe nem nyer bepillantást (pl. Miland/Wenter gondolataiba).

A BARBARA-EPIZÓDUS azon elbeszélő megismerés-folyamatának a centrumában van, amelyikben az orvos fejlődésének kibontakozása található. A Barbara-epizódus mint analepszis releváns információkat nyújt az elbeszélő megismerési folyamatához. A Barbara-történet a regénybe való beillesztésének legitimitása mint az orvos fejlődési folyamatának csúcspontja nincs egyértelműen megindokolva az első verzióban. A történethez fűződő egyetlen csatlakozási pont annak megindoklása, melyből kiderül, hogy miért is költözött az orvos falura. A Barbara-epizódus egyáltalán nincsen kihatással a Ratti-eseménysorozatra és nem nyújt semmilyen közvetlen segítséget ennek az elbeszélő-komplekszusnak a megértéséhez. A Barbara-történet az orvosnak egy teljesen zárt története. A Barbara-epizódus egyetlen hatása az orvos életén mérhető le: az én-elbeszélő szívesen fejezi ki magát a belső monológus által. Ennek egy jelentős költészettechnikai feltétele van, hiszen a regénynek egy releváns része az orvos refleksióiból áll. Ezek nem filozófiai tanulmányok, sem a szerző kommentárjai, hanem a regénycselekmény részei. Ezek a refleksiók azonban nem az eseményekről szólnak, hanem az események váltják ki őket. A refleksiók egyik különleges vonása azok pszeudofilozófiai illetve szofisztikus jellege.

GISSON ANYA ALAKJA értelmezői refleksióinak óriási projekciós felületévé vált. Durzak, Koebner, Loos, Schmid-Bortenschlager, Stössinger a Demeter mitológémmel identifikálják őt. A regény cselekménye azonban nem felel meg ennek a mitológémmel. Gisson anya és Demeter közti párhuzamok nem egyértelműek a cselekmény során. Erre vonatkozó fenntartását fejezte ki Michael Winkler, Schmid-Bortenschlager, Felix Stössinger, Beate Loos.

Az értekezésben bebizonyítottam, hogy Gisson anya Demeter mitológém általi igazolása nem alátámasztható a regénycselekménnyel.

Gisson anya egy búcsút vevő szereplő. Gisson anya cselekedeteinek megfigyelése során beigazolódik, hogy az idős asszony szinte ellenállás nélkül adja át Mariusnak a terepet, és hagyja a áldozati gyilkosságot megtörténni.

Gisson anya vélt jóslási művészete során megfigyelhetőek a regény szerkezeti problémái. Azon elemek, amelyek Gisson anya állítólagos ezotérikus személyiségét képezik, nem a cselekedeteiben találhatóak, hanem egyrészt az orvos állításaiban,

illetve Gisson anya kifejezési módjában. Beszédmódjának egyik jegye tautológiaia karaktere.

Búcsút vevő szerepében Gisson anya szoros kapcsolatban áll két további szereplővel, Irmgarddal és Agathával, akiknek állítólagosan át akarta adni a stafétabotot. Mindkét figura osztja –nem egyidejűleg Gisson anya utódjának szerepét. Ez egy ellentmondásra utal, hiszen az elején az orvos arról ad tudósítást, hogy Gisson anya unokájának Irmgardnak akarja átadni a vélt tudást. Ezzel kapcsolatban a gyógyfüvek keresése egy jelentős szerephez jut. A gyógyfüvek keresése az első változatot illetve a Stössingeri kompilációt tárgyaló szakirodalomban bizonyítékként szolgál arra, hogy Gisson anya egy elfátyolozott Demeter.

Gisson anya halálát a *Bergroman* teljes mitikus történésének a csúcspontjának tekinti Beate Loos. A halál-jelenet eddig létező értelmezései Gisson anya vallásos aspektusát emelték ki. A hálál-jelenet narratívus aspektusait figyelmen kívül hagyták ezek az interpretációk.

Az elbeszélő utószava az elvárásokat a jövőbe vetíti, amikor majd Agathe gyermekéből egy „új jámborság” megjelenésének kell kialakulnia, miután Gisson anya ideje véget ért.

AZ UTÓSZÓ a regényben tárgyalt témák eltolódását implikálja. Az orvos újból saját képtelenségét bizonyítja be értékelő kommentálókénti fellépésével. A gyermek szerepét hangsúlyozza: „Gisson anya meghalt és Agathe gyermeke megszületett. És nekem úgy tetszik, hogy Agathe gyermekével hamarabb köszönt be az új idő, mint Marius beszédeiben, úgy tetszik, Agathe szellemében már megjelent az új jámborság, amire a világnak szüksége van, amit a világ akar, és ezt egykor Agathe gyermeke megvalósíthatja.” (BR I: 439). Az utószó Agathera való irányítása a Demeter elbeszélő-vonal kiemelését vonja maga után.

AZ UTÓSZÓ PROBLEMATIKÁJA. Az elbeszélő a regény végéig szubjektív módon részese az általa leírt eseményeknek. Ez azt jelenti, hogy a befejező elmélkedéseiben sem lesz belőle egy objektíven ítélkező bírálója a történeteknek. Másrészt nem tud keresztül látni Marius valós lényén és így vele szemben távolságot tartani. Ez a tény a mű regénytechnikai és módszertani dilemmáinak eredetéhez vezet és Winkler szerint a mítosz és koresemény megghiúsulásának fő okához.

A MARIUS RATTI ELBESZÉLÉS-KOMPLEKSZUS a *Bergroman* első feldolgozásában az I. fejezettől a XII. fejezetig terjed, tehát az idegen megérkezésétől a Wetchy család elűzéséig.

A Ratti-komplekszus megértéséhez releváns a Mecklenburg által megemléltett két sík: a *histoire*-sík Rattival, mint a cselekmények kiváltó okával és a *discourse*-sík egy én-elbeszélővel, a falusi orvossal mint az elbeszélést szegmentáló figurával.

Az elbeszélő látogatásai által egy iteratív elbeszélő struktúrát nyújt. Marius Ratti szerepe mint az események kiváltó okának megtestesítője a regény első két fejezetében jut különösen kifejezésre. Itt a figura körvonalait figyelhetjük meg, amelyek ezotérikus síkon mozognak Ratti prédikációjával az önmegtartóztatásról, a rádió-jelenetben az iparosodás elleni érzületéről, és az aranykeresésről.

Rattinak az embereket félrevezető eszközeihez sorolandók a félelmek, elvárások, remények megvalósítása. Ehhez hozzátartozik a látszat általi elbűvölés, és a hegy aranyának a megkeresésére tett ígérete. James Hardin szerint az aranykeresés egy Ratti

által kitalált eszköz, amely egyesíti a falusiakat Ratti mögött. Ennek következtében az aranykeresés egy motiváció, egy mozgató rugó, amely a szereplőket bizonyos cselekményekre készíti. Az aranykeresés motívuma azonban többértelmű. A különböző regényszereplők számára az arany különböző tulajdonságokkal bír.

A III. fejezettől Ratti egyre ritkábban lép színre, illetve nem közvetlen módon, hanem az orvos és a többi regényszereplő beszélgetéseiben.

A Ratti-eseménysorozathoz parciális cselekmények is tartoznak, így például a Wenzel-cselekmények vagy a Wetchy-együttes. A Gisson anya elbeszélő komplexuszhoz a Sabest és Miland családok történetei tartoznak.

Az előszó és utószó az orvos elbeszélésének összefoglaló keretét képezi, amelyikben kibontakozik a Ratti elbeszélés-komplekszus. A Barbara-történet és Gisson anya halálának jelenete nem tartozik bele a Ratti eseménysorozatba. E két epizódus csak a saját maguk elbeszélés-komplekszusában releváns.

Bár Marius Ratti a demagógus típusának a megtestesítője, demagógus ereje nem a saját maga erejére vezethető vissza, hanem leginkább a szereplők jellemén nyugszik, akik alávetik magukat Ratti rábeszélőképességének. Mivel ő csak latens ösztönöket ébreszt fel, meggyőződése a falu lakóinak meggyőződését tükrözi. Ebben az összefüggésben Ratti beszédét kell figyelembe vennünk. Marius különös hatása abban rejlik, hogy beszédének centrumában egy éles civilizáció elleni kritika áll, amelyiket a falusiak szívesen hallgatnak. Marius beszédei egy város elleni kritikát tartalmaznak, ugyanakkor egy hegy- és aranymisztikát, egy nőgyűlölő önmegettartoztatási morált.

A regény ingadozásának oka, amely egy kudarcot vallott politikai parabola és egy kudarcot vallott mitológiai elemeket tartalmazó regény között ingadozik, az elbeszélő hegyvel szembeni magatartásában található. A regény megszemélyesítése egy gyakran használt retorikus figura, amelyik Kuppron falu lakóinak babonás mentalitását tükrözi. A megszemélyesítés és a hegy-metafóra képezik az előfeltételét a regény vélt hegy-misztikájának.

Az elbeszélő ugyanazon síkon mozog, mint Gisson anya és Marius Ratti. Egyáltalán nem vonja kétségbe Gisson anya misztikus vonásait. Ahhoz hogy Gisson anya ismeretei érvényesek legyenek, csak egy ezotérikus világszemléletbe való behelyezésük szükséges. Ebből származik a regény argumentációs ingadozása: az egész regényfolyamon át megfigyelhető, a hegy belső járatainak felvilágosult ábrázolásáról való lemondás, – tehát: a járatok egyáltalán rentábilisak-e –, Marius ezotérikus aspektusát emeli ki. A Marius Ratti által képviselt hegy- és aranymisztikát Gisson anya is képviseli. A regényben a „jó” és „gonosz” ezotérika egymástól való megkülönböztetése lehetetlen két elem következtében: a) Gisson anya ugyanazon síkokon mozog mint Marius Ratti; b) az elbeszélő megbízhatatlan. Az elbeszélő felvilágosult magatartása Gisson anya állítólagos ismereteinek hiteltelenségét idézné elő.

A REGÉNY MÁSODIK VÁLTOZATA. A torzóban maradt második regényváltozatra nemcsak az jellemző, hogy ez valóban a közösségi-politika és a hegy varázsának keverékévé fejlődik, hanem az is jellemző rá, hogy új részletek, motívumok, tájleírások vannak bevezetve.

A második változat magában foglal négy új inszerciót és bővítményt Wetchyvel és az ő biztosítási ügynökként folytatott tevékenységével kapcsolatban. Ez az új elbeszélő vonal a következő részekből áll:

- a) A Lax által vezetett korcsmai beszélgetésből, melynek tárgya a Johanni gazdaságára kötött biztosítás (BR II: 27-29)
- b) Az orvos és Wenter beszélgetéséből, melynek során az orvos megemlíti a Lax-Johanni témát (BR II: 42)
- c) Az orvos és Wetchy beszélgetéséből Lax kétes terveiről (BR II: 69-71)
- d) Lax és egy idegen biztosítási ügynök üzleti tárgyalásáról (BR II: 189-190)

Ezek az újonnan bevezetett jelenetek nincsenek benne a regény első verziójában. Ezek a részek, amelyek egy új komplementáris narratívikus szálát képeznek, nagy szerepet játszanak Lax profitéhségével kapcsolatban. Ez azt jelenti, hogy az ezotérikus elemek, amelyeknek a regény első változatában elsődleges szerepük volt, a második verzióban a közösségi politikával egyenrangúakká válnak.

Ez a második változatban a „biztosítási üzletet” alkotó újonnan bevezetett elbeszélő szállal kerül kifejezésre, melynek Lax a főszereplője.

A biztosítási üzlet több bővítményből, koncepcióváltoztatásból és újonnan bevezetett jelenetből áll, amelyben Lax Johanninak pénzt kölcsönöz azzal a szándékkal, hogy utólag megkaparintsa a Johanni-gazdaságot. Ennek eléréséhez egy olyan biztosítást akar kötni, amelyik nagyobb mint a gazdaság értéke és amelyik Johanni számára csapdává válik. Wetchy ennek a cselekményszálnak a végén saját maga becsületességének áldozatává válik: Mivel ő nem akar ebben az üzletben részt venni, Lax ellene heccel és egy másik biztosítási ügynököt keres, aki megköti ezt a szerződést.

A második változat fragmentáris jellege miatt más nehézségekkel szembesíti az olvasót. Mivel ez a változat röviddel a Barbara-történet után szakad félbe, csak spekulálni tudunk arról, hogy minek is kellene történnie ez után. A második változatban több jelenet hiánya, amelyek az első verzióban a Barbara-történet után találhatóak (pl. Irmgard feláldozása, Gisson anya búcsúlatogatásai és halálának jelenete, ugyanígy az utószó) súlyosan kihatnak Gisson anya állítólagos mitikus szerepére. Bár Gisson anya prófétikus ereje erőteljesebben lett kihangsúlyozva Ernestine Suck betegségével kapcsolatban, Marius Rattival szembeni szerepe viszont elhalványul. Ő maga nem tudja pontosan, ki is Marius.

Gisson anya tulajdonságaival kapcsolatban áll az a bővítmény, amelyik Ernestine Suck betegségét ábrázolja. Ernestinének furunkulusa, ami nem kellene a számára életveszélyt jelentsen, azonban Gisson anya Suckné elkerülhetetlen halálát jósolja meg. A második regényváltozatban Ernestine Suck betegsége kiváltóokként szolgál a narrátor refleksióhoz élet és halálról, illetve az orvosi hivatásával kapcsolatban.

Az orvos aggodásának oka Ernestine Suck betegségére vonatkozóan Gisson anya jóslatában keresendő, mely szerint Suckné nem fog sokáig élni. Ennek folyamán ismeri el az elbeszélő saját orvosi tevékenységének határait.

A második verzióban az elbeszélő Matthias férfiasságát hangsúlyozza ki különösen.

A REGÉNY HARMADIK VÁLTOZATA. A regénytorzó harmadik feldolgozása rövidebb mint a második verzió. A harmadik változat Wetchy fiának Maxinak a betegségéig terjed, ami azt jelenti, hogy ez az első feldolgozásnak csak a 30%-át öleli át, illetve a második változat tartalmának a 60%-át.

Az elbeszélő előszavának a hiánya itt azt vonja maga után, hogy hiányzik az a keret, amelyben a narrátor saját megismerési folyamatát tárgyalja. Ez által az orvos megismerés-folyamata át lett értelmezve.

A regény harmadik változatában az elbeszélő Marius Rattival szemben mind inkább egy távolságot tartó magatartást vesz fel. Ezt két jelenetben figyelhetjük meg: Az egyik, amikor Marius Gisson anyához megy látogatóba, a másik a mágnesség-jelenet.

A harmadik változatban Marius egy mondatát említhetjük meg, amelyik az előző verziókban nem szerepel: „Gazda, könnyű lenne téged polgármesterré tenni”. A közösségi politika azonban már az első változatban is megtalálható.

Ebben a változatban egy új motívumként szerepel, amikor az orvos Gisson anyja segítségét kéri Ernestine Suck betegségével kapcsolatban.

A „biztosítási-üzlet” a harmadik verzióban is megtalálható.

Itt Matthias férfiassága helyett Gisson vadász mitikus figurává való stilizálására tevődik át a hangsúly.

A harmadik verzióban Gisson anyja két következetlenségének a helyesbítését vehetjük figyelembe, amelyek Gisson anyja állítólagos természetfeletti erejével állnak kapcsolatban.

A BERGROMAN STÍLUSA. Mindhárom változatra jellemzőek a közös nyelvi jegyek, amelyek Broch általánosan ismert stílusának felelnek meg. Broch stílusának különlegességei a legvilágosabban az orvos reflexzióinál láthatóak. Itt negatív-képzések, „ver-, zer-, über-, un- kezdetű új szavak alkotása, más szófajok főnevesítése, particípiumok melléknévként való használata, „-heit, -keit, -ung”-ra végződő elvont főnevek találhatóak. Az orvos reflexzióiban Broch által előszeretettel használt retorikus figurák a halmozások, hasonlatok, ellentétek.

A regényben fontos szerepet tölt be a „hegy motívuma”, a „vándorlás motívuma”, illetve az egyes regényszereplők „állatmetaforák” általi ábrázolása.

EREDMÉNYEK: A BERGROMAN EGY KUDARCOT VALLOTT KÍSÉRLET.

Sigrig Schmid-Bortenschlager, Michael Winkler, Mark Roche, Andreas Mersch már említést tettek a különböző kijelentésszándékok problematikájáról. Ezek a regényben egymással ellentétben álló, összeegyeztethetetlen elemekre vezethetőek vissza.

Ebben a tanulmányban be lett bizonyítva, hogy a *Bergroman* első változata nem egy szimbolikus-parabolaszerű antifasiszta regény, hanem a *Bergroman* mindhárom változatában egy meghiusult szimbolikus-parabolaszerű antifasiszta regénykísérlet. Egy szövegközeli értelmezés során bebizonyítottam, hogy a regény első változata nem egy „anti-Hitler-könyv”. Amire Bernhard Fetz utalást tett, az általam bebizonyításra került: „a *Bergroman* egy meghiusult kísérlete azon egymásnak ellentmondó elemek egyesítő bemutatásának, amelyek a faszizmussal való összeolvasztás következtében ebben a formában nem ábrázolhatóak.”

Az értekezés tárgyából megjelent publikációk listája

„»Jetzt kommt die neue Zeit«. Versuch einer kurzen Analyse des Romans *Der Versucher* von Hermann Broch“. In: Dorothee Rabe és Sata Lehel (szerk.): *Jahrhundert-Wende-Zeit. III. Symposium junger ungarischer GermanistInnen. Studien zur Germanistik. Sonderband.* Universität Pécs, 2000. 21-28. [Konferenciaelőadás]

„Az elbeszélő személye és funkciója Hermann Broch A kísértő című regényében“. In: Selyem Zsuzsa (szerk.): *RODOSZ – Társadalomtudományok – I. Nyelvészet és Irodalomtudomány.* Bukarest, Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó, 2001. 267-275. [Konferenciaelőadás]

„Előszó Hermann Broch *Bergroman* című művének teljes értelmezéséhez“. In: Szabó Levente és Tóth Zsombor (szerk.): *RODOSZ Tanulmányok 2001 – I. Diszkurzusok, Perspektívák, Relevanciák.* Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó, 2001. 263-272. [Konferenciaelőadás] (Társszerző: Álvarez Gerardo)

„Zur Editions-geschichte und zu den textbezogenen Problemen von Hermann Brochs *Bergroman*“. In: *Partiumi Egyetemi Szemle. A Partiumi Keresztény Egyetem tudományos lapja.* VII. évfolyam, 2007 [megjelenés előtt]